

Privacy Position Paper

Privacy is een actueel onderwerp dat steeds meer aan urgentie wint; niet alleen door voortschrijdende technische ontwikkeling, maar ook door toenemende commerciële belangen en steeds complexere veiligheidsvraagstukken. Privacy is niet alleen van constitutief belang voor de autonomie van individuen, het heeft ook een instrumentele waarde in een democratische rechtstaat. Het is een onderwerp waarvoor zowel grote maatschappelijke als wetenschappelijke interesse bestaat. Het thema privacy past dan ook bij uitstek binnen de onderzoeksagenda van de Universiteit van Amsterdam, die zich van oudsher kenmerkt door onderzoek dat een hoge maatschappelijke relevantie kent. Het speelt een belangrijke rol in vele onderzoeksgebieden en onderwijsactiviteiten van de UvA en biedt daarom uitstekende mogelijkheden voor interdisciplinaire kennisuitwisseling en gezamenlijk onderzoek. De positie en potentie van de UvA op dit terrein kan zonder meer uniek worden genoemd.

Daarom hebben meer dan veertig UvA medewerkers van vrijwel alle faculteiten zich verenigd in een interdisciplinair privacy overleg: het Amsterdam Platform for Privacy Research (APPR). Uit een inventarisatie blijkt dat aan de UvA een zeer breed scala aan privacyonderzoek op verschillende terreinen en in verschillende vakgebieden plaatsvindt. De complexiteit van privacyvraagstukken wordt mede bepaald door de grote hoeveelheid verschillende terreinen die erop van invloed zijn. Daarom vertegenwoordigt een interdisciplinaire benadering een bijzondere meerwaarde. Hierbij wordt het belang van privacy niet meer slechts in één afzonderlijke context beschouwd of vanuit één discipline geanalyseerd, maar is er plaats voor een bredere contextualisering waarin verschillende vakgebieden een rol kunnen en moeten spelen. Interdisciplinariteit leidt tot vruchtbaarder onderzoek en tot een betere formulering van het begrip privacy. Een interdisciplinaire benadering geeft een beter inzicht in het belang van privacy en in de problemen die met haar bedreiging zijn gemoeid.

Daarbij staan voor het APPR met name twee aandachtspunten centraal in de samenwerking. Ten eerste de *maatschappelijke relevantie*: Privacy is een onderwerp dat in alle lagen van de maatschappij een eigen waarde en belang kent. Het is een thema dat door veel maatschappelijke organisaties is opgepakt en dat in toenemende mate onder grote delen van de bevolking leeft. Ook in beleid en regelgeving is privacy een alomtegenwoordig thema. De recente ontwikkelingen ten aanzien van veiligheidsvraagstukken en technische vooruitgang, zowel in Nederland als in Europa, illustreren dit.

Ten tweede de *complexiteit*: Privacydiscussies worden niet zelden gedomineerd door onwetendheid en eenzijdigheid. Oneliners als ‘Privacy is de schuilplaats van het kwaad’ en ‘Wie niets te verbergen heeft, heeft ook niets te vrezen’ zijn vaak gehoord, maar doen geen recht aan de complexiteit van privacydiscussies en de betekenis die privacy voor iedereen heeft. Vaak grijpt een inperking op de privacy in op veel aspecten van het leven van de burger zonder dat hij zich daar altijd bewust van is. Beperkingen op de privacy zijn niet zelden het gevolg van ad-hoc regelgeving die slechts rekening houdt met eenzijdige of tijdelijke belangen.

Een interdisciplinaire benadering die recht doet aan de waarde en de complexiteit van privacy is van essentieel belang in een snel veranderende samenleving als de onze, waarin begrippen en waarden als privacy aan constante verandering onderhevig zijn. Interdisciplinariteit is geen doel op zich, maar heeft concreet nut in praktisch onderzoek naar actuele privacy problemen. Voorbeelden hiervan zijn er legio; wij noemen er drie.

Verschuivende rol van persoonsgegevens:

Persoonsgegevens op het internet worden steeds meer als een betaalmiddel gezien, waarbij internetdiensten ‘gratis’ zijn in ruil voor persoonsgegevens. Dit is niet alleen vanuit een economische perspectief van belang in het kader van nieuwe en innovatieve businessmodellen, maar ook vanuit een juridische benadering, aangezien hierdoor de privacybescherming van het individu vanuit een publiekrechtelijke hoek verschuift naar een privaatrechtelijk beschermingsmodel, waarbij keuze- en contractvrijheid centraal staan. Vanuit de communicatiewetenschap wordt gewezen op de sociale druk die op sociale platformen kan ontstaan om informatie te delen. Hierbij vormen voornamelijk zwakkeren zoals minderjarigen, ouderen van dagen en lager opgeleiden een risicocategorie voor misbruik van deze informatie ten behoeve van cybercrime zoals bijvoorbeeld identiteitsdiefstal (waardoor het vertrouwen in het betalingsverkeer fundamenteel wordt geschonden) of cyberpesten (wat op zijn beurt een negatief effect kan hebben op de psychologische ontwikkeling van zowel kinderen als volwassenen en zelfs op de samenleving als geheel). Maar ook andere ontwikkelingen – zoals het verschuiven van de grens tussen privé en publiek (zaken die vroeger als privé werden aangeduid, vormen vandaag de dag onderdeel van het openbare leven) – vragen toenemende aandacht en daarom naar diepgaander, interdisciplinair onderzoek.

Technische ontwikkelingen:

De voortschrijdende ontwikkelingen op het gebied van slimme camera's, databanken, scans, biomedische paspoorten etc. laten zien dat technologie een grote invloed heeft op zowel het individu als op de maatschappij als geheel. Een voorbeeld is de toenemende schaal waarop patiëntgegevens en andere dossiers worden ontsloten. Ook worden biometrische representaties van personen digitaal opgeslagen in databanken; deze gegevens worden uitgewisseld, gecombineerd en met complexe algoritmen geanalyseerd. De grote opslag van data kan disproportioneel en ineffectief zijn en leidt tot het gevaar van lekken en het gebruik van de gegevens voor andere doeleinden dan waarvoor ze in eerste instantie werden verzameld. Keuzes in het ontwerp van een technisch systeem zijn van blijvende invloed op de (on)mogelijkheid van het behoud van privacy bij het gebruik hiervan in de praktijk.

Het in kaart brengen en afwegen van alternatieven voor technische ontwerpkeuzes is van belang voor de vraag in hoeverre privacy beter kan worden beschermd, gegeven het doel van een systeem en het belang van de maatschappij als geheel; dit ligt ten grondslag aan eisen omtrent proportionaliteit en subsidiariteit die in Europese regelgeving zijn geformuleerd. Deze afwegingen moeten worden gemaakt op het moment dat een systeem op de tekentafel ligt (“privacy by design”). Het is zinvol deze aspecten niet alleen vanuit een technisch discours te benaderen, maar ook vanuit de invloed van de techniek op de mens en de keuze(on)vrijheid die gesloten en voorgeprogrammeerde systemen met zich meebrengen. Deze ontwikkelingen hebben

daarom ook ethische implicaties met betrekking tot de autonomie van het individu: hoe meer een medeburger of de overheid over een individu te weten kan komen (denk daarbij bijvoorbeeld aan de OV chipkaart), des te meer kan de controle over persoonlijke gegevens en de vrijheid van het individu in het geding komen. Daarnaast roept het groeiende belang van biomedisch materiaal dringende ethische vragen op. Bijvoorbeeld de vraag of daarvoor gewone onderzoeksstandaarden gelden, of het mag worden gebruikt voor statistische doeleinden en wie de eigenaar van dit materiaal is. Die laatste vraag heeft op zijn beurt weer juridische en economische consequenties, zoals met betrekking tot controle, zeggenschap en exploitatiemogelijkheden.

Individueel en maatschappelijk belang:

Privacy is zowel belangrijk voor het individu, om zijn autonomie en vrijheid te garanderen, als voor de samenleving, om het democratische proces en een civiele omgang met anderen te waarborgen. Het belang van privacy als het recht op bescherming van het individu tegen de gemeenschap is niet alleen in een juridisch discours relevant, maar minstens zozeer vanuit psychologisch en ethisch perspectief. Het heeft een impact op bijvoorbeeld de ontwikkeling van kinderen en de identiteitsvorming van groepen (zoals minderheden) in de samenleving. Ook worden verzamelde gegevens in toenemende mate gebruikt om (risico)groepen te identificeren. Het belang van privacy geldt dan ook niet alleen voor het individu, maar tevens voor de groep en de leden daarvan waartoe het zich verhoudt. Privacy speelt vanuit politicologisch perspectief een niet te onderschatten rol voor wat betreft een goed functionerende democratie: respect voor privacy speelt een fundamentele rol in onze samenleving, in de openbare ruimte zowel als in werkrelaties.

De Universiteit van Amsterdam en Privacy

De Universiteit van Amsterdam profileert zich van oudsher door onderzoek met grote maatschappelijke relevantie. Privacy valt daar ontegenzeggelijk onder. Het is een onderwerp dat bij een groeiende groep burgers in de belangstelling staat. In de politiek en de journalistiek staan ontwikkelingen met betrekking tot privacy hoog op de agenda. Het is een thema dat een mondiaal karakter heeft en om een grensoverschrijdende aanpak vraagt: zowel wat betreft landelijke als wat betreft disciplinaire grenzen. Wetenschappelijk is privacy op vrijwel alle faculteiten van de UvA onderdeel van de onderzoeksagenda en ook in het onderwijs is het een belangrijk onderwerp.

Dat privacy vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines belicht wordt, kwam onder meer naar voren bij de opening van het academisch jaar 2009/2010, waar privacy vanuit een economische, juridische, technische en maatschappijwetenschappelijke invalshoek werd benaderd. Het is voor de UvA van grote waarde om hieraan vervolg te geven en privacy tot kernthema van het onderzoeksprogramma te maken. Een interdisciplinaire benadering van privacyonderzoek levert zowel wetenschappelijke als maatschappelijke voordelen op. De breedte van de UvA biedt een uniek platform dat niet in gelijke mate bij andere universiteiten aanwezig is. Een interdisciplinaire aanpak voorkomt fragmentatie en versplintering van het onderzoek, stimuleert samenwerking op zowel theoretisch als praktisch niveau en vergroot het maatschappelijk belang en de impact van het onderzoek.

Om interdisciplinariteit te bevorderen is een regulier privacyoverleg (het APPR) gestart waarin onderzoekers discussiëren over geselecteerde onderwerpen vanuit een interdisciplinaire benadering. Er zijn eerste initiatieven ontplooid voor samenwerking op onderwijsgebied. Zo is er begin 2011 een cursus van start gegaan bij het interdisciplinaire honoursprogramma; daarin verzorgen tien wetenschappers van verschillende faculteiten een masterclass over de rol van privacy in hun vakgebied. Daarnaast wordt gewerkt aan het programma voor een internationale, interdisciplinaire, privacyconferentie van een aantal dagen die begin 2012 plaats zal vinden. De conferentie zal ruimte bieden aan wetenschappers, politici, maatschappelijke organisaties, publicisten en journalisten om met elkaar in debat treden over maatschappelijk relevante privacyvraagstukken. Het uiteindelijke doel is om te komen tot structurele inbedding van het thema privacy binnen de UvA, bijvoorbeeld in de vorm van een onderzoeksinstituut of als onderzoekszwaartepunt.

Amsterdam Platform for Privacy Research (APPR)

Organization committee:

prof. dr. Nico van Eijk
drs. Guido van 't Noordende
prof. dr. Beate Roessler
prof. dr. Edo Roos Lindgren
mr. drs. Bart van der Sloot